

for *Køllerpolitiken* (1903—7). En Række af hans større Artikler og mindre Skrifter er samlet i *Fra Krigsaarene I—II* (1917—19). Størst og vigtigst er Udgaven af hans samtidige Dagbogsoptegnelser *Fra Krigstiden* (1924) og navnlig Fortællingen om hans Levnedsløb: *Et Tilbageblik I—IV* (1928—34), omfattende hans Liv og Gerning indtil Verdenskrigens Udbrud. Erindringsværket er skrevet udfra personlige Synspunkter, men med Stræben efter at bygge det op paa det størst mulige samtidige Materiale og med rig Benyttelse af egne og Samtidiges Breve. Alle Bindene indeholder historiske Oplysninger, det første er tillige et af vore Litteraturs smukkeste litterære Vidnesbyrd om et rigt bevæget Ungdomslivs indre og ydre Oplevelser.

Mangfoldigt andet kunde nævnes, først og fremmest H. P. H.s ufortrødne Arbejde for *Landsarkivet i Aabenraa*. Uden hans energiske Indsats, udfra den rigtige Erkendelse af Sønderjyllands særlige historiske Udvikling, kan det vel være tvivlsomt, om Nord-slesvig i Dag havde haft sit eget Landsarkiv. Det var ogsaa i Overensstemmelse med hans almindelige Indstilling, at han Livet igennem har gemt og bevaret maaske den største Samling af Breve og Papirer, nogen Enkeltmand har efterladt sig, og fastsat, at den efter hans Død skulde overgives til Arkivet i Aabenraa.

Ved H. P. H.s Bortgang mistede Danmark en af de smukkeste og betydeligste Skikkelser i vor nyere Historie. I Dansk Historisk Tidsskrift skal det fremhæves, at hans Personlighed og Virke har givet adskillige danske Historikere Indtryk, som vil vise sig at have været medbestemmende ogsaa for deres Gerning.

Axel Linvald.

Knapt to Aar efter sin Afgang som Rigsarkivar og i en Alder af næsten 72 Aar døde L. Laursen 2. Januar 1936. L. hørte til det store Kuld af Historikere, der med Kr. Erslev, I. A. Fridericia og Johs. Steenstrup som Førere har grundlagt moderne dansk Historieforskning. Selv om han ikke som Historiker naaede frem i første Linje, har han ved sine Udgaver af historiske Kildesamlinger udført et overordentlig fortjenstfuldt Arbejde, som vil have blivende Betydning. Han viste i dette Arbejde en enestaaende Flid og Udholdenhed, raadede over en sikker Teknik, et nøje Kendskab til Kildematerialet, en udpræget Bonsens i dets Behandling og megen Evne til nøjagtig og omhyggelig Skriftlæsning. 1890—92 udgav han *Kronens Skøder 1535—1648*, fra 1893 *Kancelliets Brevbøger 1561—1626* (14 Bind) og redigerede sammen

med Johs. Steenstrup Slutningen af det 17. samt 18. og 19. Bind af Biografisk Leksikon; desuden har han som Led i Rigsarkivets Embedsetater udgivet *Den civile Centraladministration 1894—1913* (1921). L.s Livsværk er dog de ni store Bind: *Danmark-Norges Traktater 1523—1693*. Som enhver Historiker ved, giver dette Værk ikke blot et mønstergyldigt Optryk af Traktatteksterne, men indeholder udførlige Indledninger til de enkelte Traktater, som navnlig i de senere Bind svulmede op til hele Afhandlinger, og som paa Grundlag af det utrykte indenlandske Kildemateriale bringer en udtømmende Redegørelse for de ofte vidtløftige Forhandlinger, der gik forud for Afslutningen. Dansk Historisk Tidsskrift venter inden længe at kunne bringe en udførlig Anmeldelse af Værket; foreløbig skal det alene fremhæves, at disse Indledninger hver for sig og tilsammen indeholder mangfoldige vigtige Bidrag til Danmarks udenrigspolitiske Historie i over halvandet Aarhundrede.

L. var alle sine Dage en beskeden Mand, der mindst af alt var tilbøjelig til at overvurdere sin personlige Indsats. Adskillige kan ogsaa i Tidens Løb have misforstaaet hans Angst for al Højtidelighed. I Virkeligheden var han en dybt interesseret Mand, i Besiddelse af usædvanlig Viden i dansk og fremmed Historie, og med en stille, men ægte og uselvvisk Kærlighed til sit Fag og sin Videnskab. Igennem næsten et halvt Aarhundrede virkede han i Rigsarkivets Tjeneste og naaede i 1924 at blive dets øverste Leder. Nogen Initiativets Mand var han ikke — af Natur og skræmt af for energiske Forgængere — men han har i al Stiltfærdighed udført et nyttigt og paakrævet Arbejde. Kolleger — ogsaa hans Chefer — skylder ham Tak for Bistand og Vejledning og mange Historikere for gode Raad og megen Hjælp.

Axel Linvald.

Biografiske Etathaandbøger er til overordentlig Nytte for alle, der beskæftiger sig med Historie. Vi har baade fra ældre og yngre Tid en Del, men ikke nær nok. Vi savner haardt en ny Udgave af Wibergs Præstehistorie, Hirschs haandskrevne Samlinger til Militæretatens Personalhistorie burde kompletteres og udgives, Hjorth-Nielsens Prokuratorer er kun et enkelt Afdrag paa den Gæld, Personalhistorien staar i til Juristerne, osv. Der er da al Grund til at byde et nyt svært to Binds Værk velkommen: T. A. Topsøe-Jensen og Emil Marquard: *Officerer i den dansk-norske Søetat 1660—1814 og den danske Søetat 1814—1932* (I—II, 1935). I sin Genesis synes det vel afbalanceret, fremgaaet som det er af en